

Zatočil, Leopold

**[Mollay, Karl. Das Ofner Stadtrecht: eine deutschsprachige
Rechtssammlung des 15. Jh. aus Ungarn]**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1962, vol. 11, iss. A10, pp. 221-222

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100193>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

lizují děti správně skupinu *sv* (*swide-swíde* — na svídenje, *vécko* — *svečko*, *finči* — svinčik; srov. čes. doklady: *šička* — svička, *finso* — svinstvo, *chvoje* — svoje, atd.)

Autor se také zamýšlí nad krácením slov, s nímž se často v dětské řeči setkáváme, a uvádí doklady, které by se daly rozhojnit řadou dalších, které jsou porůznu uvedeny v jeho textu. Věř, jako většina autorů, že rozhodující je tu přízvuk a že při krácení dalších slov odpadají především slabiky před přízvukem: *nástika* — gymnastika, *láda* — čokoláda. Poněvadž však v řeči českých dětí odpadají při tomto krácení i slabiky přízvučné, přece jen by se mělo uvážit, zda toto krácení slov (aspoň v prvních počátcích dětské mluvy) není způsobeno spíše jen echolalickým opakováním konce slov, jež dítě slyší ve svém okolí, podobně jako v běžné konveršaci dospělých se setkáváme s opakováním posledního slova druhého mluvčího. Zdá se proto, že zde nevystačíme jen s výkladem lingvistickým (vliv přízvuku) a že bude nutno přihlížet i k jevům psychickým.

Druhá část (daleko menší) práce je věnována zvláštěm hláskoslovným a tvaroslovím. Studii uzavírá „slovník“, obsahující v abecedním pořadí přehled realizací jednotlivých dětských slov (s běžným dnes už způsobem datování) a německé résumé.

Všichni, kdo se zabývají studiem dětské řeči, uvítají Kolaričovu studii, jež přináší první slovníky materiál, který výborně poslouží pro srovnávací práce pedolinguvistické i pedofonetické.

Karel Ohnesorg

Endzelinův sborník — Slavný lotyšský jazykovědec Jānis Endzelin (zemřel r. 1961 ve věku 88 let) patřil ještě k té generaci lingvistů, jejímž nejznamenitějším představitelem byl A. Meillet. Endzelinovy zásluhy jsou neobyčejně veliké: on vlastně založil lotyšskou jazykovědu, vychoval dlouhou řadu žáků, napsal fundamentální díla, jako je historická mluvnice lotyštiny, velký slovník, staropruská mluvnice aj. K 85. narozeninám svého učitele vydali lotyšští jazykovědci objemný sborník prací (Rakstu krājums veltijums akadēmikim profesoram dr. Jānim Endzelinam vīna 85 dzīves un 65 darba gadu atcerei. Rīga 1959. 736 stran), k němuž přizvali i lingvisty z jiných sovětských republik a ze zahraničí. V čele sborníku figurují tři články hodnotící Endzelinovo celoživotní dílo, úplná bibliografie jeho prací pak sborník uzavírá. Mezi 35 odbornými články převládají samozřejmě stati s tematikou baltistickou, zejména z těch oblastí, jimiž se jubilat s oblibou zabýval. Zmíníme se stručně jen o některých z těchto prací: J. Balčikonis píše o užívání participií v současné litevštině, V. V. Ivanov o lotyšských intonacích, W. Matthews o lotyšském fonologickém systému atd. Vzájemným působením baltických a ugrofinských jazyků se zabývají ve svých statích E. Nieminen, V. Pisani a B. A. Serebrennikov. Nechybějí ani články s tematikou etymologickou, resp. onomastickou: E. Fraenkel, R. Ekblom (o jmeně *gudas*), B. A. Larin (o názvech jantaru), V. Mažulis (Hethitico-baltica), A. Sabaliauskas (baltaké názvy rostlin) aj. Otázce balto-slovanské jednoty, k jejímuž řešení přispěl významným způsobem právě J. Endzelin, jsou věnovány tři články: Článek N. D. Bogoljubové a T. A. Jakubaitise představuje vlastně historii dosavadního bádání o této otázce (počínaje 16. stoletím!); totéž platí do značné míry o stati B. V. Gornunga (zabývá se hlavně polemikou z let 1911—1912, jíž se účastnili mj. J. Endzelin, V. Porzežinskij a J. Rozwadowski). Naproti tomu L. A. Bulachovskij věnuje pozornost akcentologické stránce baltoslovanského problému. — Konečně je třeba se zmínit o dvou příspěvcích z oblasti obecné jazykovědy: G. Achvlediani se zabývá otázkou znakovosti jazyka, A. Čikobava pak vzájemným vztahem historické a deskriptivní jazykovědy. Závěr, k němuž dospívá, je tento: „Primát historické jazykovědy před jazykovědou popisnou je nesporný. Popis jazykového systému bez pomoci historie nemůže být plně vědecký.“ — Lze říci právem, že sborník byl nejen důstojným darem jubilatovi, ale představuje zároveň hodnotné dílo úspěšně se rozvíjející lotyšské jazykovědy.

Adolf Erhart

Mollay Karl: Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn (Monumenta Historica Budapestinensia I.), Edidit Magistratus Urbis Budapest. Akadémiai Kiadó. Budapest 1959, S. 239 (mit 2 Karten und 14 Abbildungen).

Der Herausgeber, Professor der Germanistik an der Budapester Universität, der sich durch namenkundliche Studien einen Namen gemacht hatte, teilt die äußerst sorgfältig geschriebene und sachlich alles Wissenswerte und Erforderliche zusammenfassende Einleitung in drei Abschnitte ein: 1. *Geschichte der Forschung.* Wir erfahren, daß derzeit drei Handschriften des Ofner Stadtrechts vorliegen, von denen keine als die ursprüngliche Originalhandschrift anzusprechen ist: 1. die sog. Cromer Hs. (*Cr*) aus den Jahren 1541—1559; 2. die 1842 von A. Michnay, Lehrer und Bibliothekar am evangelischen Lyzeum in Bratislava, in der Bibliothek dieser Schule entdeckte und von ihm und seinem Kollegen P. Lichner veröffentlichte Hs., der sog. Lyzeal-Kodex (*Lyc*). Dem Andenken dieser beiden verdienten Herausgeber, deren Edition

des Ofner Rechts aus dem Jahre 1845 heute vergriffen und natürlich in vielen Punkten sehr veraltet ist, widmet Mollay seine prachtvollé und mustergültige Ausgabe, die jeder Germanist, in erster Linie jeder Mundartforscher, und jeder Rechtshistoriker lebhaft und mit Freude begrüßt; 3. die von der Budapester Stadtbibliothek im Jahre 1938 aus dem Nachlaß des Gymnasiallehrers Béla Bozsényik angekaufte Budapester Hs. (*Bp*), die von ihm in der siebenbürgischen Stadt Frauenbach erworben wurde; wahrscheinlich ist diese Hs. für Klausenburg angefertigt worden. — Der Frage nach der Entstehung der drei Hss. ist nicht leicht nachzugehen. Am einfachsten stellt man dies bei der Hs. *Cr* fest: Leonhard Cromer war in den Jahren 1556 — 1582 als Stadtschreiber und Ratsherr in Kaschau tätig und als solcher hat er sich eine Abschrift (wohl auf Grund von *Lyc*) beschafft (laut Eintragung auf dem Verso des vorderen Einbanddeckels: *Sum Leonarti Cromer Civis et Jurati Notarii Civitatis Cassoviensis, scriptus Anno 1560*). — Im zweiten Abschnitt (2. *Aufgaben der weiteren Forschung*) stellt Mollay eine Übersicht der sich aus den Mängeln der bisherigen Forschung ergebenden Aufgaben: es liegt auf der Hand, daß nur er dazu berufen ist, den großen Anforderungen und Fragen, die die vorliegende Ausgabe an die Forschung stellt, vollauf zu genügen und diese endgültig zu lösen, da er mit dem gesamten sehr schwierigen Fragenkomplex vertraut ist. Ein wichtiges Problem, nämlich die Frage nach dem Urheber und Verfasser des Ofner Stadtrechts, hat er schon angeschnitten und zum Teil auch schon gelöst. In Johannes Siebenlinder vermutet Mollay den Redaktor, bzw. Verfasser des Ofner Stadtrechts, nach ihm wäre die Originalhandschrift ungefähr in die Jahre 1403 — 1439 zu setzen und er führt für diese seine glaubwürdige Annahme gewichtige Argumente an. — Wichtig ist ferner, was er über die orthographischen und mundartlichen Verhältnisse in den einzelnen Handschriften anführt, und ich persönlich freue mich auf den versprochenen sprach- und sachgeschichtlichen Kommentar. Das Sachregister (S. 207 — 226) und das beigefügte Glossar (S. 227 — 237) sind sauber ausgearbeitet. Der Herausgeber war bemüht, die Hs. *Lyc* so getreu wie möglich unter Berücksichtigung aller Varianten der übrigen Hss. zum Abdruck zu bringen (vgl. 3. Einrichtung der vorgelegenden Ausgabe). Ich selbst würde nicht so rigoros verfahren; einige Beispiele mögen diese äußerste Peinlichkeit hinsichtlich der Wiedergabe der handschriftlichen Eigentümlichkeiten veranschaulichen: Prologus IX. Überschrift: *Zu pe Halten des gemein guet oder nutz*; Prol. X E, S. 47: *ver Wesen*, *ibid*. Prol. X F: *Stat.Richterr, gelt.Richter*, aber auch: *geltricherr*, Prol. X H.S.55: *ver heiratten*, oder Art. 342 (S. 173): *zu pe zalen*; Art. 347 (S. 174): *mit folger, vór czelt* neben *vorzelt*; Art. 354 (S. 176): *er welt, ent ladenn*; Art. 359 (S. 177): *der aus spruch, zu vor antworten, yn gesinde* usw. usw. —

Zum Schluß kann ich nicht umhin, den Herausgeber zu seinem neuen Buch zu beglückwünschen: diese Publikation gereicht der Ungarischen Akademie der Wissenschaften zur Ehre und uns Germanisten im besonderen zu großem Nutzen.

Leopold Zatočil

Beiträge zur deutschen Ausspracheregélung (Henschelverlag Berlin 1961, 134 s.)

Počátkem června v r. 1960 se do Halle (NDR) sjeli filologové, fonetikové, pedagogové, zástupci divadla, rozhlasu a televize a jiní odborní pracovníci, aby jednali o vydání nových pravidel německé výslovnosti. Sjezdové referáty a diskusní příspěvky byly otištěny v knize shora uvedené. Zásadní referát přednesla E. M. Krechová (Problémy normování německé výslovnosti) a H. Krech (Zpráva o stavu práce na „Slovníku obecné německé vzorové výslovnosti“). Všimněme si nejdříve prvního referátu.

Theodor Siebs, který dal r. 1898 podnět k vypracování normy pro německou výslovnost, vycházel z úzu předních scén té doby. Avšak norma (konkrétní definice pojmu norma podle Krechové dosud chybí) není přírodní zákon, nýbrž něco, co se mění a potřebuje stálého doplňování. Proto existovaly od samého počátku normotvorných snah pro výslovnost námitky proti Siebově kodifikaci (o té však lze hovořit až od r. 1922, kdy Siebovo dílo bylo za normu úředně prohlášeno; původní titul „Bühnenaussprache“ byl rozšířen o „Hochsprache“, zároveň pak připojen odstavec o užívání normy ve škole a v životě vůbec).

Siebova norma je založena na jazykovém projevu, jaký byl vyžadován pro přednes klasického veršovaného dramatu; tu bylo třeba počítat se vzdáleností mezi hercem a publikem: bylo třeba klást důraz na silnou aspiraci, exploziv, zřetelnou realizaci v nepřizvučných nebo koncových morfémech, na rozlišování mezi znělou a neznělou kvalitou. Normu bylo také brzy třeba rozšířit i na oblasti mimo divadlo a uvažovat o vytvoření regionálních variant uvnitř normy, něčeho, co by zatím bylo pod vrcholem, jimž by zůstávala jediné jevištní výslovnost, ale k němu směřovalo; ostatně „Siebs“ má ve svém 16. vydání „Österreichisches Beiblatt“ a analogický doplněk pro Švýcarsko.

Výzkum výslovnosti je dnes snazší a přesnější než tomu bylo před 50–60 lety, kdy vědci byli odkázáni jen na odposlouchávání herců na jevišti, které mimoto ztratilo postavení normo-